

Dr. A. Gosar

Zablode v modernem gospodarskem življenju.

Dr. A. Gosar.

Zablode v modernem gospodarskem življenju.

I.

Moderni svet se gospodarsko naglo razvija.

Komaj par desetletij je minulo, ko je še velika večina naših družin živela vsaka svoje samostojno gospodarsko življenje. To se pravi, da jim je v glavnem zadoščalo, kar so ti sami pridelali oziroma izdelali. Danes pa je drugače. Danes živi velik del vsega našega naroda sredi takozvanega denarnega ali menjalnega gospodarstva. To znači, da na navezani na trg, da tamkaj svoje pridelke oziroma izdelke prodajajo in na drugi strani da tamkaj svoje potrebščine kupujejo.

Prej so bili ljudje odvisni predvsem od letine. Slaba letina je pomenila zanje pomanjkanje, morda celo lakoto pravo resnično lakoto. Dobra letina pa je prinesla izobilje in s tem tudi mirno in brezskrbno življenje. Danes pa je

to drugače. Danes da lahko tudi slaba letina razmeroma dobre dohodke in obratno. Tudi najboljša letina ne obvaruje pred pomanjkanjem in beo, ako ne more svojih pridelkov prodati za primerno ceno. Kar je bila nekdanj lakota, to je danes takozvana gospodarska kriza. Razlika je zaprav samo v tem, da je bila lakota prej navadno le omejena na posamezne kraje ali k večjemu na poedine dežele moderne gospodarske krize pa zajamejo največkrat cele kontinente, ako ne kar vsega kulturnega vsveta.

Tu seveda ni mesto za to, da bi razlagal, v čem tiči bistvo modernih gospodarskih kriz, kateri so njihovi vzroki in zakoni njihovega poteka. To tudi ne bi bilo potrebno. Zakaj tudi brez tega ve danes takorekoč vsak, kaj je gospodarska kriza, ali vsaj, kaj mu ona prinaša.

Kmet n. p. r. ve, da pomen gospodarska kriza zanj, da ne bo mogel spraviti svojih pridelkov v denar ali pa jih bo

lahko prodal le za neznatno ceno, dožim bo moral sam različne svoje potrebščine razmeroma drago plačevati. Podjetnik, obrtnik in trgovec vedo, da znači gospodarska kriza omejitev ali celo popoln zastoj v obratu oziroma v trgovini, s tem pa tudi zastoj v ~~stati~~ prитоku novih dohodkov. Delavci ~~čutijo, kakakne~~ ~~veda~~ vedo ali pa vsaj čutijo, da pomeni gospodarska kriza za nje toliko kot pomanjkanje dela in s tem tudi pomanjkanje zaslužka, znižanje mezd ali celo brezposelnost in stradanje deset in stotisočev in milijonov ljudi, ki nimajo drugega, od česar bi mogli žveti kot svoje žuljave roke in ono, kar sm ž njimi prislužijo.

Zato tudi ni nič čudnega, če danes takorekoč vsi govorijo o gospodarski krizi, če se vsivprek za njo zanimajo ter ugobljajo o njenih vzrokih in njenem trajanju. Posebno časopisje ima tu široko področje, da poroča o obsegu in poteku gospodarske krize ter ugiblje o njenem razvoju.

Kljub splošnemu zanimanju pa so o vzrokih gospodar-
ske krize razširjeni mnogokrat popolnoma zmotni nazori. Zato
~~na~~ se tudi sredstva, ki jih priporočajo za omiljenje njenih
posledic, največkrat napačna. Dogaja se celo, da iščejo leka
proti temu prav tam, kjer tiči eden glavnih vzrokov sedanje
gospodarske krize.

V nalsednjem hočem pokazati predvsem dve taki usod-
ni zablodi, ki sta splošno razširjeni in ki silno veliko
škodita zdravemu razvoju gospodarskega življenja.

II.

Prva taka zabloda je trditev, da premalo trošimo.

Če prebiraš gospodarske članke v različnih časopisih
ali tudi razprave v strokovnih gospodarskih listih naletiš
zopet in zopet na trditev, da tiči eden glavnih vzrokov se-
danje gospodarske krize, v tem, ker ljudje baje premalo kupujejo
premalo trošijo. To, pravijo je pravi vzrok, da kmet ne more pro-

dati svojih pridelkov in da mora industrija omejevat ali celo popolnoma ustavljati svoje obrate. Če bi ljudje več trošili, bi bilo takoj pomagano kmetu, industriji, obrti, ~~in~~ trgovini. ~~in~~ prav posebe še delavstvu. Kmet bi lažje in boljše proda svoje pridelke, z izkupičkom pa bi si nabavil različne potrebščine, katerih danes nima sam doma. Posledica tega bi bila, da bi industrijski obrati zopet stekli, obrt bi dobila novih naročil, trgovino bi znova oživila - in kar je zaprav najvažnejše - delavstvo bi zopet dobilo dela in zaslužka. Aramada brezposelnih, ki predstavlja danes v takozvanem kulturnem svetu največjo nevarnost, bi v kratkem skopnela in izginila.

Vse to je na prvi pogled resnično tako. Ako pa se v te trditve le malo ~~dalj~~ globlje zamisliš, te bo vse to modrovanje spomnilo na psa, ki lovi sam sebe za rep, pa ga seveda nikdar ne vjame.

Ljudje namreč ne trišijo tako malo zaradi tega, ker

ne bi hoteli ali ker ne bi imeli priložnosti za to! O ne, večina, ogromna večina ljudi bi kaj rada trošila še veliko veliko več, - če bi le imeli kaj trošiti. Koliko stotisočev in milijonov lačnih je povsod na svetu, ki bi imeli radi več kruha, mesa itd., ako bi si ga mogli ^{le} ~~že~~ privoščiti; koliko je strganih ali slabo oblečenih ljudi, ki bi si silno radi kupili vsaj vsak eno novo obleko, ako bi le mogli. Koliko jih je brez stanovanj, vsaj brez primernih stanovanj, pa bi si najrajše postavili svoj dom, ko bi le koločkaj mogli to storiti! Četorej govorimo o preprodukciji najraznovrstnejših potreščin, potem je to danes pač jasen dokaz, ne da ljudje premalo trošijo, marveč da nimajo sredstev, da bi vse blago, ki si ga želijo in ga potrebujejo, tudi resnično kupili.

Zato pa je za človeka z navadno zdravo pametjo nerazumljivo, če so na osnovi takega in sličnega modrovanja po nekod drugod in celo pri nas doma prišli na misel, da bi bilo dobro skrajšati delovni teden v industriji na pet dni /skupno število

delvnih ur naj bi ostalo isto kakor je bill dosedaj/, zato da bi delavci imeli več časa in prilike, da bi svoj zaslužek lažje potrošili.

Zato se začudeno vprašuješ, odkod ti nenavadni nazori? Ali je to res tako nespametno, da ne rečem noro, kot se zdi na prvi pogled? O ne, stvar je čisto pametna – seveda ne za vse.

Treba je namreč pomisliti, odkod ti nazori in pogledna moderno gospodarsko življenje izhajajo, pa nam bo takoj jasno vse jasno. Dejstvo je namreč, da so ti pogledi na moderno gospodarsko življenje, ti nazori o njem doma v industrijskih državah, ki velik del svojih izdelkov prodajajo v tujino, Tu pa ima ta stvar svoje posebno lice. Glede industrije, obrti in trgovine je namreč popolnoma res, da se jim obeta tem več dela in zaslužka, čim več ljudje trošijo /to velja končno tudi za poljedelstvo, samo da je poraba poljedelskih pridelkov mnogo bolj enakomerna in stalna, ločim se poraba industrijskega in obrtnega blaga mnogo

obrnega blaga mnogokrat v kratkem času podsetori in še večkrat pomnoži./Zato je s stališča držav, ki izvažajo velike množine industrijskih izdelkov popolnoma pravilno in razumljivo, ako se na vse mogoče načine trudijo, kako bi si pridobil^{bi} čim več odjemalcev ter bi jih pripravili do tega, da kolikor mogoče veliko trošili.

Drugačna pa je ta stvar za nas, ki moramo ogromne množine obrtnih in industrijskih izdelkov drugod kupovati ter jih uvažati. Za nas velja vprav obratno. Čim manj bomo kupovali, čim manj bomo trošili, tem lažje bomo izhajali, temmanj gospodarskih težav in neprilik bomo imeli. To je tako očito in jasno, da mi tega menda še ni treba dokazovati. Kakor jenspopolnoma naravno, da si tisti, ki prodaja, želi čimveč kupčije, čimveč prometa, ker je potem tudi njegov dibiček toliko večji - prav tako se samo po sebi razume, da mora tisti, ki kupuje, kolikor mogoče omejiti svojo potrebo, da mora kolikor mogoče malo trošiti.

Zato bi bila ena največjih in prav usodnih zmot in napak, če bi se hoteli v ~~svetem~~ ^{svojem} gospodarstvu ravnati po geslih, ki jih širijo v svet ~~kastnik~~ glasniki in zastopniki industrijskih držav. Mi moramo hoditi v svojem gospodarstvu svojo lastno pot. To se pravi, mi moramo uravnati svoje gospodarstvo po svojih razmerah in po sredstvih, s katerimi sami razpolagamo. To znači, mi moramo svoje potrebe po tujih uvoženih izdelkih kar najbolj omejiti, da bomo v tujini kolikor mogoče malo kupovali. Zakaj naša gospodarska moč in osamosvojite leži uprav v tem, da bomo kolikor mogoče malo navezani na tuje blago, da bomo kolikor mogoče malo blaga od drugod uvažali.

To je tembolj važno, ker je naša država izrazito poljedelska. Mi izvažamo skoro izključno le poljedelske produkte, ki imajo na sve ovnem trgu redno le razmeroma nizko ceno. Kupujemo pa v tujini industrijske in obrtne izdelke, ki so razmeroma dragi. Naravna posledica tega je, da se nam v celoti godi nekako tako, kakor se godi na splošno vsakemu

kmetu posebej. Vse leto se kmet muči in gara, ko pa spravi na jesen svoje pridelke na trg, izkupi zanje razmeroma le malo denarja. Nasprotno pa mora razne industrijske in obrtne izdeleke n. pr. obleke, obutev, razno orodje itd. razmeroma drago plačevati. Odtod znano dejstvo, da živijo kmetje kljub težkemu in napornemu delu slabo, največkrat slabše od drugih stanov.

Da je to resnično tako, tega mi pač ni treba še dokazovati. Pribiti hočem le, da je to nujno in da drugače vsaj v doglednem času niti ne bi moglo biti. Staro gospodarsko pravilo je namreč, da mora cena vsakega blaga kriti njegove produkcijske troške, poleg tega pa mora biti dovolj visoka, da preostane producentu oziroma prodajalcu vsaj običajni minimalni dobiček. Drugače namreč ne bo nobenega blaga trajno proizvajati in prodajati.

Preprosto je to pravi: Če kupujemo različne industrijske izdelke v Nemčiji, Angliji ali celo v Ameriki, potem

moramo v ceni, ki jo za nje damo, plačati poleg rednih produkcij-
skih stroškov in dobička, ki ga ima tuji producent, tudi vse
ugodnosti, ki jih uživa n.pr. nemški, anhleški ali ameriški de-
lavec v primeri z našim domačim poljskim pa tudi industrijskim
delavcem. To se pravi, da moramo v ceni uvoženega blaga plača-
ti nemškemu ^{delavcu} delavcu za osemurno delo poleg mesa, ki si ga redno
privošči in surovega masla in marmelade, ki jo pri zajtrku na-
maže na kruh, razmeroma udobno stanovanje, kakršnega nima pri
nas niti več na takozvanega srednjega stanu, plačati moramo
njegovo bolezensko, ^{nezgodno} starostno in brezposelno zavarovanje itd.
itd. In če naročimo kako blago iz Amerike, moramo zopet po-
leg vsega drugega plačati ameriškemu delavcu po naših pijmih
uprav gosposko življenje z lastnim avtomobil m in najrazlič-
nejšimi drugimi udobnostmi, o katerih se pri nas veliki ve-
čini ljudi niti ne sanja.

Popolnoma drugače pa je, ako prodamo mi svoje pri-
delke v tujino. Mi dobimo v ceni ^{svojih} pridelkov samo toliko,

kolikor potrebuje naš kmet in naš poljski delavec za najbolj bedno življenje ob hrani, ki je mnogokrat komaj človeška, s stanovanjem, ki mnogokrat niti ne zasluži tega imena z naj skromnejšo obleko itd. Skratka, mi plačujemo drugim uprav gosposko življenje, moderna udobna stanovanja, avtomobile itd. oni pa nam vračajo samo, kolikor treba za malo kruha in česna in pa za opanke in raševino, v katero se oblači velik del prebivalstva v naši državi.

In vse to ni morda le slučajno tako. Ne, drugače danes niti ne more biti. Zakaj poljskih pridelkov, proizvedenih na najcenejši način z najbolj skromnimi delavnimi močmi je na sve u še toliko, da bi se zaman trudil, kdor bi hotel dvigniti ceno na tako višino, ki bi zadoščala za boljše, bolj človeka vrednejše življenje. Poljski pridelki so bili v normalnih časih razmeroma vedno cenejši in ni dvoma, da bo še dolgo, dolgo tako ostalo.

Poleg tega pa tiči težava še v tem, da se poljska

produkcija ne more tako sproti prilagajati tržnim razmeram, kakor je to možno v industriji. Industrialec lahko vnaprej točno ve, koliko kakega blaga bo v določenem času proizvedel in lahko svojo produkcijo vsak čas omeji. Kmet pa sre i leta ne more menjati svoje produkcije, marveč mora čakati, da dozori, kar je pač vsejal. Poleg tega je uspeh njegovega dela mnogokrat negotov, nego v obrti in industriji. Če je slabo leto, pridela z enakim trudom in enakimi troški morda komaj tretjino ali celo le desetino tega, kolikor dobi ob dobri letini. ~~inxbkxatnax~~

Tako je gospodarski položaj poljedelskih držav in njihovih prebivalcev v menjalnem gospodarskem re u takorekoč po naravi najno slabši od položaja industrijskih držav. Zato pa se ne smemo mamiti z gesli in nazori, ki jih širijo v svet industrijskih držav, zato ne smemo nasedati mikavnim besedam, češ čim več boste trošili, tembolj še. Da, temboljše bo, vpraša-

nje je, komu.

Za nas, ki lahko izvažamo skoro izključno le cenene agrarne produkte, uvažamo pa drage industrijske izdelke, je povsem tem, kar smo pravkar videli povsem jasno, da si od obilnega denarnega prometa še ne moremo obetati nikakih dobrot. Za nas velja zgled, ki ga nam nudi s svojim gospodarstvom pameten kmet in ne norda trgovec in industrijalec. Osnovno pravilo pa, po katerem uravnava vsak pameten kmet svoje gospodarstvo, je, da skrbno pazi na vsak izdatek, da kolikor mogoče malo troši.

Kolikor gre za neposredne domače potrebe, leži tako-rekoč v bistvu kmečkega gospodarstva, da ura nava svoj konzum pre vsem po tem, kar ima doma, oziroma kar lahko doma pridelal ali izdelal. Pameten kmet se za domačo rabo in porabo zadovolji kjerkoli je to možno z domačimi pridelki in izdelki. Samo tako more ~~solidno~~ varno živeti ter v svojem gospodarstvu polegoma napredovati / izkušnja uči, da so metje še

povsod hitro dogospodarili, ako so se v izjemnih ugodnih prilikah, ko so imeli veliko denarja, navadili veliko trošiti/.

Popolnoma isto velja tudi o poljedelski državi kot celoti. Denarni dohodki prebivalcev takih držav so na splošno minimalni. Zato pa se mora tudi vse gospodarstvo ~~ta~~ v takih državah držati načela: trošimo kolikor mogoče malo, zadovoljujmo se kolikor mogoče z domačimi pridelki in izdelki.

Sicer pa nito niti ne izključna posebnost poljedel-
končno
skih držav, enako ravnajo tudi industrijske države same. Isto-
ččannq, ko poskušajo z reklamo in vsakovrstno propagando po vsem svetu vzbuditi nove potrebe po najrazličnejšem potrebnem, pa tudi manj potrebnem modnem in sličnem blagu, omejujejo vedno bolj uvoz poljskih produktov iz tujih držav ter se skušajo zadovoljiti s svojimi lastnimi pridelki. Z njihovega stališča je tudi popolnoma v redu in pravilno. Zakaj tu, kjer so oni sami kupci, velja tudi za nje, da je tembolje, čim manj bodo kupevali, čim manj bodo trišili.

Iz vsega tega se jasno vidi, kako blodno je tisto tekmo vanje, ki ga pri nas vsevprek opažamo in ki mu posebno dnevno ča-gopisje mnogokrat tako nevede in nehote tako zvesto služi, da bi namreč čimprej navadili ljudi na vse najraznovsrtnejše moderne potrebe, ki mnogokrat stvarno niso potrebe. morda so le bolj razvade.

Svoj čas sem na drugem mestu obdelal in izdelal izvozno in uvozno statistiko ter sem na osnovi uradnih podatkov pokazal, koliko nepotrebnega ali vsaj manj potrebnega pogrečljivega blaga uvažamo vsako leto iz tujine. Dejstva, ki sem jih pri tem našel, so naravnost presenetljiva in porazna za vse naše gospodarstvo. Ne bom ponavljal podrobnosti, ki sem jih tamkaj ugotovil. Samo to naj pribijem, da uvažamo vsako leto za celo milijardo blaga, ki bi ga lahko vsaj do polovice brez večje škode utrpeli ter bi na ta način v treh, štirih letih vsaj toliko prihranili, kolikor znaša naše najno-stabilizacijsko
vejše posojilo, ki ga smatramo za važen finančen uspeh naš

države. Še neprimerno več pa izdamo vsako leto za najrazličnejše tuje blago, ki bi ga lahko nadomestili z domačimi pridelki in izdelki. Ali naj se potem čudimo, ako gospodarsko slabo stojimo? To je povsem naravna in neizogibna posledica tega, ker v potrošnji prenažno posnemamo razvitejše industrijske države, ker živimo ^{preko} ~~prejemo~~ svojih razmer.

III.

Druga zabloda, ki jo hočem tu omeniti, je v zvezi s prvo. Če čitaš razne razprave, programe in resolucije o modernem socialnem vprašanju, njegovih vzrokih in njegovi rešitvi, naletiš vsak hip na obsodbo modernega kapitalističnega gospodarskega reda. Tega treba porušiti ter ga nadomestiti z nekim novim sistemom, z nekim novim družabnim redom, pa bo naenkrat vse dobro, bo naenkrat zavládala na svetu socialna pravičnost. Pri tem se obrača navadno ves gnev nadkrivičnostjo današnjega gospodarskega reda, proti kapitalističnim podjetnikom, tovarnarjem, bankirjem in sličnim njegovim nositeljem.

ki preko mere troši, škodljivca in zapravljivca našega skupnega imetja. Zakaj, kolikor več eden troši, toliko manj preostane za druge.

To je tako in drugače vobče ne more biti. Zakaj, kon-
 sedimo
 čno ~~zvedimo~~ vendar le vsi okrog iste mize, ki jo je za vse pogrnil dobri Bog, saj jemljemo vsi iz iste sklede. Če torej zajme eden več, dobijo drugi nujno toliko manj. Če trošijo nekateri stotisoče in milijarde za nepotrebni luksuz, potem nam preostane toliko manj denarja in s tem tudi drugih sred-
 vseh
 stev. za najbolj nujne in važne življenjske ~~potrebe~~ namene in potrebe. Tako je v zasebnem in v javnem življenju. n.pr. v ob-
 činskem in državnem gospodarstvu, popolnoma tako je končno tu-
 di v takozvanem narodnem in vobče vsem družanem gospodarstvu.